

ŽUPNA ZAJEDNICA I ŽUPNIK DANAS

Bono Zvonimir ŠAGI
Kapucinski trg 7, 42 000 Varaždin
kapucinski-samostan@vz.t-com.hr

Sažetak

U ovom izlaganju autor se upire pretežito u svoje dugogodišnje iskustvo župnika i istodobno proučavatelja i provoditelja obnove, započete već i samom pripravom Drugog vatikanskog koncila od 1960. godine. O tome je i tijekom minulih više desetljeća dosta pisao i održao mnogo predavanja na raznim skupovima. I na ovim tečajevima ovo mu je sada četrnaesto izlaganje. Izražava zahvalnost organizatorima što su ga uz ovaj 50. TPT pozvali upravo za ovu temu. Ovdje zato sada iznosi, bez posebnih znanstvenih pretenzija, tek ono, malo više općenito, što se čini i sada aktualnim.

Najprije se u nešto opširnijem dijelu daju bitne povijesne i ekleziološke naznake formiranja župne zajednice u partikularnoj (mjesnoj) Crkvi (dijecezi), razvitak identiteta prezbiterija kao tijela oko biskupa, i identiteta župnika kao voditelja župne zajednice pod autoritetom biskupa. Razlaže se u bitnim crtama tijekom obnove pastoralnih struktura na crti: mjesna Crkva (dijeceza) – župna zajednica, koliko i kako je župa pastoralni subjekt i zašto se često govori i spominje kriza župe kao organizacijske strukture u sadašnjoj društvenoj situaciji. Iznose se usklađeno sa sadašnjom definicijom župe prema *Zakoniku kanonskog prava* (1983.) praktično ostvarljive pastoralne strukture župe kao crkvene zajednice u suvremenoj našoj hrvatskoj, pa i u europskoj situaciji. Kako preko župne zajednice što djelotvornije unositi i svjedočiti autentično evanđeoske vrijednote u pluriformno sekularizirano društvo, usprkos medijski nametljivo proklamiranom moralnom relativizmu i pretežito življenom moralu? Kako izgrađivati kršćansku duhovnost, šire shvaćenu i shvaćenu kao kulturu? Ukazuje se na moguće strukture suvremene župne zajednice i neka, po sudi autora, nezanemariva načela u praktičnom župnom pastoralu.

Ključne riječi: pastoralnost Drugog vatikanskog koncila: djelatne organizacijske strukture; partikularna (mjesna) Crkva/biskupija; župna zajednica kao pastoralni subjekt; biskup, župnik, prezbiterij, kolegijalni odnosi; pastoralna načela, duhovnost, ostvarljivost.

Uvod

Budući da sam tijekom više minulih desetljeća dosta pisao i održao vrlo mnogo predavanja na raznim skupovima o sličnim temama vezanim uz župni pastoral, uvijek više s praktične strane¹, ovdje sada iznosim, bez posebnih »znanstvenih« pretenzija, tek ono što mi se čini i sada aktualnim. Smatram važnim i ono što će se nekima učiniti već općenito poznatim iznijeti u kontekstu sadašnjeg vremena, oslanjajući se, prije svega, na iskustvo kroz prijedeno vrijeme događanja.

U promišljanju župne zajednice i župnika danas nužno je poći od samog poimanja Crkve. Možemo reći da su bitne spoznaje: Crkva – otajstvo; Crkva – narod Božji.² Te dvije spoznaje kažu da je Crkva stvarnost drukčija od svake druge stvarnosti na svijetu, ne može se dokraja razumom obuhvatiti, već se u nju vjeruje, ona je vidljiva, ali se ne iscrpljuje u vidljivome, jer u njoj i po njoj djeluje sam Bog, polazi iz unutrašnjeg trojstvenog života Božjega, a ostvaruje se povijesno u osobama koje tvore vidljiv narod Božji. Taj Narod nije narod u povijesno-sociološko-etničkom smislu, ali nije ni puka biblijska slika, već otajstveno zajedništvo osoba koje ujedinjuje »vjera, ufanje i ljubav« (usp. LG 8). Taj Narod, predvođen Kristom kao svojom nevidljivom glavom u snazi Duha Svetoga kroz povijest putuje, objavljuje, svjedoči i ostvaruje veličanstvena djela Božja kako su se ona očitovala u Isusu Kristu, dok se sve ne zbude, dok se on ne očituje u Slavi. Sve što taj narod čini Narodom, on prima od Boga. Bog sam je tom Narodu odredio i vođe, ali oni nisu vladari već sluge, jer je njihova zadaća da služe narodu kako bi postigao Božja obećanja, posvećenje i konačno spasenje. Zato vođe/pastiri ne mogu zamijeniti narod Božji kao da bi oni sami bili dovoljni za postignuće svrhe koju je Bog odredio Crkvi. Sav narod Božji je Crkva. Ona je hijerarhijski uređena, ali su svi članovi jednakog dostojanstva, zato i nije Crkva dvodijelno društvo. Svi su pozvani ostvariti svetost, svi su poslani da prema službama, što ih prije same institucije Bog raspoređuje,

¹ Već sam 1968. godine napisao i kratku knjižicu (ciklostilski objavljena) pod naslovom *Nove strukture pastve*. Jedan je dio te knjižice bio objavljen u *Svjedočenju*, br. 14, 1968. godine što ga je izdavala Kršćanska sadašnjost (KS), pa su to bili u Italiji preveli i objavili u: CSEO, br. 33/1969., 289-296, pod naslovom: *Varaždin: nuove strutture del popolo di Dio*. Njihova urednička ekipa došla je i u Varaždin uvjeriti se u način kako sve to funkcionira. Razgovarali su s našim Suradničkim zborom. Poslije sam objavio i još nekoliko knjiga s teološko-praktične strane pastorala. Spominjem samo ove: *Traganja za novom crkvenom praksom* (KS, 1982.), *Kršćanski laik u socijalističkom društvu* (KS, 1986.), *Laici i svjetovna dimenzija Crkve* (KS, 1995.) i *Pastoral župne zajednice* (KS, 2001.) i više desetaka članaka na teme vezanu uz župni pastoral, isto tako i više desetaka članaka vezanih uz župnu katehezu.

² Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Lumen gentium – Svjetlo naroda. Dogmatska konstitucija o Crkvi* (21. XI. 1964.), br. 1, u: *Dokumenti*, Zagreb, 1970. (dalje: LG).

pridonesu spasu ljudi. U taj su Narod pozvani svi ljudi. Zato je on po svojoj naravi samo jedan, poslan je raširiti se po svem svijetu, među sve narode, ali ni s jednim se ne može poistovjetiti. Iako su članovi raspršeni po svem svijetu, ipak tvore duhovno zajedništvo koje se na vidljiv način ostvaruje u liturgiji, posebno u euharistiji.³ Na toj crti potrebna je kroz vrijeme uvijek i dinamična organizacijska struktura. Ona se u Crkvi uvijek, u određenoj mjeri, i događa.

1. Župa u praktičnoj ekleziologiji

Često se, s pravom, kaže da je Drugi vatikanski koncil bio pastoralan. Više je, naime, htio pokrenuti Crkvu kao živo Tijelo, otajstveno zajedništvo, narod Božji, započeti osuvremenjivanje njezina djelovanja, nego definirati ili dovršiti određenu doktrinarnu raspravu kako bi se došlo do neke nove dogme ili osude nekog krivog učenja. Njegova *pastoralnost* kao oznaka mogla bi se svesti na pojam *praktične ekleziologije*, ne zanemarujući, dakako, i ono dogmatsko, ono izvorno, temeljno. Cjelovito osuvremenjenje (*aggiornameto*) Crkve kao naroda Božjeg, živog u pluriformnom svijetu.

No, na strukturalnom, organizacijskom polju Koncil je odradio malo, tek je pokrenuo obnovu, više načelno, ne kao restauraciju, nego kao traganje za novim oblicima (organizacijskim strukturama), vraćanje pogleda na ono izvorno. To, međutim, nije išlo bez velikih problema, koji danas nisu maleni. Na toj crti nanovo je istaknuta partikularna, krajevna (mjesna) Crkva – biskupija, uloga i značenje biskupa i prezbiterija oko njega. O župnoj zajednici i službi župnika govori se u tom sklopu, ali relativno malo.⁴ Više se govori o župniku, o njegovoj službi pod autoritetom biskupa, nego o župi kao temeljnoj zajednici u kojoj se ostvaruje Crkva i kao mjesna i kao univerzalna, pod autoritetom biskupa i pape. Koncilskom obnovom pastoralna služba biskupa naglašeno je manje ovisna o papi, a služba župnika naglašeno više ovisna o biskupu. Definicija župske zajednice ostala je praktično nejasna. Spominjala se zato sve vrijeme do novog *Zakonika kanonskog prava*⁵ (1983. godine) i kriza župe, njezina jasnog identiteta.

Istina, već je prva koncilna konstitucija o liturgiji *Sacrosanctum concilium* istakla: »Nužno je da (biskup) uspostavlja zajednice vjernika, među kojima se

³ Usp. Bono Zvonimir ŠAGI, *Pastoral župne zajednice*, Zagreb, 2001, 24.

⁴ Knut WALF, *Lacune e ambiguità nell'ecclesiologia del Vaticano II*, u: Giuseppe ALBERIGO (ur.), *L'ecclesiologia del Vaticano II: dinamismi e prospettive*, Bologna, 1981., 196s.

⁵ *Zakonik kanonskog prava*, Zagreb, 1988. Usp. Viktor B. NUIĆ: *Opće pravo Katoličke crkve – priručnik uz novi Zakonik kanonskoga prava*, Zagreb, 1985. (kanoni navedeni u samom tekstu).

ističu župe, uređene po mjestima pod pastirom koji zamjenjuje biskupa. One na neki način predstavljaju vidljivu Crkvu rasprostranjenu po cijelom svijetu (...) valja se truditi da osjećaj župne zajednice bude živ, ponajviše zajedničkim slavljem nedjeljne mise»⁶ (SC 42). No, spominjanje krize župe ne prestaje za cijelo vrijeme postkoncilske obnove, osobito u sve većim gradovima. Neki su pomišljali čak i da se ona ukine. No, nema prave krize, nema bar takve krize da bi župa trebala biti ukinuta. No, posebno se poslije Drugog vatikanskog koncila sve više uviđa da se u gradovima s gusto naseljenim stanovništvom ne može mimoići potreba i razgraničenja, pa i uspostava izvanteritorijalnih župa – tzv. personalne župe. Citirana koncilska definicija upotrebljava riječ *coetus*, a ne *communitas*. Kod nas je, po mom sudu, ta riječ *coetus* krivo prevedena riječju *zajednica*, više bi odgovarala riječ *zbor/skup*. Moguće su, naime, i izvanteritorijalne zajednice vjernika, ravnopravne župama.

O krizi župe zato se ne prestaje govoriti. Problem je njezin identitet. Dobro je bar malo baciti pogled u prva stoljeća Crkve. U početku Crkve biskup je do kraja bio prisutan u svojoj biskupiji. Prezbiterij je bio oko biskupa, rekli bismo danas, kao neka vrsta suradničkog kolegija. Prezbiteri su vodili zajednice (zborove vjernika) koje su bile izvan glavnog sjedišta biskupije. Biskup je u tom prezbiteriju bio doista učitelj i vođa. Prezbiteri kao suradnici izvršavali su svoju službu pod vodstvom biskupa unutar dijeceze kao mjesne Crkve, koja je bila stvarna zajednica sa svime što u sociološkom smislu sačinjava zajednicu. Tek u četvrtom stoljeću, počinje se javljati samostalna prezbiterska služba s teritorijalnim obilježjem (po selima) u zajednici s biskupom grada. »Briga za kršćane u seoskoj okolini Aleksandrije, koju su vodili putujući svećenici (*perio-deutai*) na početku 4. stoljeća, već jasno pokazuje početak razvitka »župe«, što će prezbiteru također donijeti novo i prošireno područje djelatnosti, a njegovoj službi veće značenje.«⁷ Novo jako osamostaljenje župe došlo je zbog povećanja broja vjernika (stanovnika), a biskupije se nisu umnažale. Tako se afirmirala služba župnika pod autoritetom biskupa. Čak su se nazivali *corepiscopi*.⁸ Pomocnih biskupa tada još nije bilo. Oni zato i sada još, poslije Drugog vatikanskog koncila, nose naslov neke davne, stvarno već nepostojeće biskupije.

⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Sacrosanctum concilium. Konstitucija o svetoj liturgiji*, br. 42, u: *Dokumenti*, Zagreb, 1970. (dalje: SC).

⁷ Hubert JEDIN, *Velika povijest Crkve*, I, Zagreb, 1972., 380. S teološke strane vidi: Pino COLOMBO, *La teologia della Chiesa locale*, u: P. Andrea TESSAROLO (ur.), *La chiesa locale*, Bologna, 1970., 17-38.

⁸ Više o svemu tome: P. W. CROCE, *Storia della parrocchia* i Josef Andreas JUNGSMANN, *La liturgia nelle vita della Parrocchia*, u: Hugo RAHNER (ur.), *La parrocchia dalla teologia alla prassi*, Roma, 1963., 19-37 i 98-110.

No, budući da Koncil sada s pravom kao mjesnu Crkvu priznaje samo biskupiju, pitamo se koliko je biskupija i zajednica (skup, zbor), ona se tek pluriformno ostvaruje u župnim zajednicama. Ali se zato otvara praktično pitanje kakav je strukturalni subjekt župa, župna zajednica? Pita li se gdje se zajednica vjernika stvarno okuplja, gdje se evangelizira, katehizira, gdje se provodi kršćanska inicijacija, gdje se, pretežito, slave sakramenti, dolazimo najprije, i još uvijek, jedino do župe. Ali tu se pojavljuju još složeniji problemi između onog naslijeđenog, povijesnog i sadašnjeg što treba razvijati.⁹ Kako danas probuditi svijest crkvenosti u svim članovima Crkve, udioništvo u općem svećeništvu, aktivnost laika? Koncilski *Dekret o apostolatu laika* kaže: »Župa pruža uzoran primjer apostolata zajednice time što ujedinjuje sve različitosti ljudi koji se u njoj nalaze i ugrađuje ih u sveopćenitost Crkve. Potrebno je da se laici priviknu raditi u župi usko povezani sa svojim svećenicima.«¹⁰

»Moderna dijeceza stvarno, iako ne i po pravu, u konkretnom iskustvu, iako ne u teološkoj spoznaji, više je administrativna jedinica nego prava i vlastita crkvena zajednica. Nije bez razloga malo pomalo zadobila svoj današnji oblik, jer se je sam lik biskupa pretvarao u neku vrstu delegata pape za upravljanje jednog zemljopisnog 'dijela' univerzalne Crkve. (...) Drugi vatikanski koncil energično je poradio oko toga da se ponovno shvati lik biskupa i središnja njegova važnost u životu kršćanskih zajednica (LG 26 i 27). »Stvarnost je ostala različita (...) Današnja župna zajednica stalno živi uz (oko) svojeg euharistijskog slavlja; ali trebala bi se osjećati Crkvom u punom smislu samo u okviru dijeceze, gdje u stvarnosti gotovo nikad ne doživljava iskustvo euharistije. Ukratko, kao što se župa predstavlja u terminima stvarne zajednice ili bar ostvarljive (...), na isti način je nužno da župa ima mogućnost naći se u jednoj većoj i otvorenijoj zajednici (dijecezi), obogaćenoj službom biskupa i puninom sakramenata, ali tako da je ona prava zajednica u kojoj narod Božji može zauzeti proporcionalni oblik u prostorima grada i u višim dimenzijama društva.«¹¹ Ta je potreba osobito istaknuta u gradovima. Potrebno je, stoga, razvijati komunikaciju među župnicima i s ostalim pastoralnim svećenicima i aktivnim vjernicima. »Župa u velikim gradovima treba sačuvati zajedničke elemente s ostalim župama: npr. biti zajednica vjere, liturgije i djelotvorne ljubavi (*caritas*), znak Božje prisutnosti u svijetu; pružiti kontinuitet naviještanja

⁹ Korisnu analizu npr. vidi u: Vincenzo BO, *Parrocchia tra passato e futuro*, Assisi, 1977.

¹⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Apostolicam actuositatem. Dekret o apostolatu laika* (18. XI. 1965.), br 10, u: *Dokumenti*, Zagreb, 1970. (dalje: AA).

¹¹ Severino DIANICH, La teologia della parrocchia, u: *Parrocchia e pastorale parrocchiale, Settimana* – supplemento al n. 27/1986., 89-90.

Božje riječi i izvršavanja liturgijskog kulta; biti u pojedinom dijelu grada neka uosobljena (*personificata*) prisutnost Crkve bilo univerzalne bilo dijecezanske. (...) Župnici i njihovi vikari, suradnici (kapelani) moraju se udružiti s ostalim župnicima, a također i s onim svećenicima i redovnicima koji u tim gradovima vrše neku pastoralnu službu ili su im povjerena djela nadžupnog karaktera.«¹²

No, služba župnika je, na neki način, više zanemarena nego prije Koncila. Prema povijesnom obnavljanju i ponovnom stavljanju naglaska na biskupiju kao mjesnu Crkvu prvi bi biskupov suradnik ponovno morao biti župnik/župnici. To se sve jasnije uviđa u praktičnom pastoralu. Nameće se pitanje ostvarenja *prezbiterija* kao tijela oko biskupa, pa i uloga pomoćnih biskupa. Prezbiterij kao kolegij oko biskupa u mjesnoj, partikularnoj Crkvi još uvijek nije razvijen kao, uostalom, ni dovoljno dinamično aktiviran kolegijalitet biskupa u općoj Crkvi. Pojedini uredi, povjerenstva i kurije, koliko god to bilo potrebno, ne mogu zamijeniti prezbiterij kao tijelo u kojem bi baš svaki župnik mogao stvarno doći do suodgovorne riječi. Sinode biskupa, ona rimska, one krajevne i one biskupijske, tome mogu dosta pridonijeti, ali samo od vremena do vremena. No, od njih ponajviše ostaju tek neki novi dokumenti, koji se prečesto uopće u samoj bazi ne obrađuju.

O župi, župnoj zajednici poslije Koncila imamo mnogo lijepih izjava u raznim papinskim dokumentima i govorima Pavla VI. i Ivana Pavla II. prije i poslije novog *Zakonika kanonskoga prava*. Tako je Pavao VI. već na samom početku svog pontifikata govorio rimskom kleru: »drevno i časno ustrojstvo župe ima svoje prijeko potrebno poslanje i veliku aktualnost; na nju spada stvaranje one prve zajednice kršćanskog naroda; na nju spada pokretanje i okupljanje naroda u redovnom izražavanju liturgijskog života; čuvanje i oživljavanje vjere u ljudima današnjice; da im ponudi školu spasonosne Kristove nauke; da osjećanjem i djelom u život provodi poniznu ljubav dobrih bratskih djela«¹³. A Ivan Pavao II. poslije proglašenja novog *Zakonika*: »Župa je osnovni organizam i neophodno potrebna u vidljivoj strukturi Crkve. Župa je osnovna zajednica. Na prvom je mjestu obitelj, a odmah za njom župa, koja je škola vjere, molitve i kršćanskog života; ona je prvo područje kršćanske ljubavi, pastoralne i socijalne djelatnosti i najprikladnije područje duhovnih zvanja. Župa je primarno središte kateheze za sve staleže. (...) Iz toga proizlazi nužnost da župa

¹² SACRA CONGREGATIO PRO EPISCOPIS, *Directorium de pastoralis ministerio episcoporum*, Città del Vaticano, 1973, br. 175.

¹³ PAVAO VI., Govor rimskom kleru 24. lipnja 1963. Citat u: IVAN PAVAO II., *Christifideles laici – Kristovi vjernici laici. Enciklika o pozivu i poslanju laika u Crkvi i svijetu* (30. XII. 1988.), br. 26 (dalje: CL).

ponovno otkrije svoju osobitu zadaću zajednice vjere i ljubavi, koja predstavlja njezin razlog postojanja i njezinu najdublje obilježje.«¹⁴ A u pobudnici poslije Sinode o laicima 1987. godine *Christifideles laici* piše: »Ako je župa Crkva usred ljudskih domova, ona živi i djeluje duboko urasla u ljudsko društvo i iskreno solidarna s njegovim težnjama i njegovim dramama« (CL 27).

Sadašnji problem župne zajednice i župnika ponajviše je u tome što oni moraju postati jasnije svjesni svoga identiteta u biskupiji. Budući da se, posebno u Europi, ne prestaje govoriti o krizi župe, pa i njezinoj zamjeni s tzv. malim zajednicama, kojekakvim zborovima, druženjima, »zajednicom prijatelja«¹⁵, nju treba posebno afirmirati kao uvijek živu zajednicu. »Župa nije *asocijativna* (udružbena) zajednica nego tzv. *hijerarhijska* zajednica. (...) Razlikovanje između asocijativne i hijerarhijske zajednice ima evidentnu značenjsku vrijednost. (...) Ta distinkcija omogućuje da se sve u crkvi ne pomiješa. Asocijativne zajednice stvorene su slobodnom voljom svojih članova, nadahnutih ovom ili onom karizmom u želji da prosljede zajedno ovaj ili onaj vid crkvene misije. (...) Hijerarhijske zajednice su, naprotiv, ustanovljene i uređene od pastoralnog autoriteta (jedne partikularne Crkve ili od Svete Stolice) uslijed objektivnih kriterija i pripadnosti, a ne po subjektivnim kao one po vlastitom opredjeljenju.«¹⁶

2. Definicija župe i župnika prema *Zakoniku kanonskog prava* (kan. 515 – 522)

Vrlo se dugo poslije Koncila raspravljalo o strukturalnoj obnovi, pa je tek 1983. godine donesen novi *Zakonik kanonskog prava*, kojim su neke stvari pravno definirane, ali pastoralni problemi, vezani uz župnu zajednicu, ostaju, zapravo samo zaoštreni.

Naznačit ćemo sada samo u bitnim crtama kako je u kanonskom pravu zacrtana župa.¹⁷ Mogli bismo je sažeto definirati ovako: određena zajednica vjernika u partikularnoj (mjesnoj) Crkvi za stalno ustanovljena, u kojoj je pastoralna briga povjerena župniku kao vlastitom pastiru pod autoritetom (vlašću) biskupa (usp. kan. 515). Svaka zajednica ne mora biti i teritorijalna, nego samo personalna (osobna), gdje je to iz nekog razloga potrebno (usp. kan. 518). Ne ulazeći šire u pravno razlaganje za pastoralno razmišljanje dovoljno je izni-

¹⁴ U nagovoru Kongregaciji za kler 20. X. 1984. (AAS 77/1985.) vidi dio citata u: KONGREGACIJA ZA KLER, *Prezbiter, pastir i vođa župne zajednice*, u: *Dokumenti*, Zagreb, 2003., br. 29, 131.

¹⁵ Usp. na toj crti: Nicola De MARTINI, *Nova župa – zajednica prijatelja*, Zagreb, 1982.

¹⁶ Alphonse BORRAS, *La parrocchia - Diritto canonico e prospettive pastorali*, Bologna, 1997., 639.

¹⁷ Opširno u: Jure BRKAN, *Župa u zakonodavstvu Katoličke crkve*, Split, 2004.

jeti kao bitne konstitutivne elemente ovo: zajednica vjernika; vlastiti pastir, župnik; teritorij ili neki poseban razlog skupa osoba (npr. obred, jezik i sl.). U praktičnom pastoralu važniji je naglasak na zajednici osoba (okupljanje osoba na nekom teritoriju), nego na samom teritoriju.

Pravni elementi župnika (usp. kan. 519 – 522) jesu: vlastiti pastir; stalnost službe; imenovan na neodređeno vrijeme; iznimno i na određeno vrijeme, ako je tako dogovorena odluka pojedine BK-e. On pod vlašću dijecezanskog biskupa za tu zajednicu vrši dio trostruke Kristove službe, naučavanja, posvećivanja i upravljanja uz suradnju i drugih prezbitera, đakona i laika. Može biti imenovano i više svećenika zajedno kao župnici *in solidum*, ali tako da je jedan moderator (usp. kan. 517).

Ovo ukratko navedeno ukazuje na sve veću potrebu razvijanja svijesti *prezbiterija* kao kolegija na čelu s biskupom. Koliko u tome sada istinski pastoralno zadovoljavaju prezbiterijalna vijeća, treba istražiti? Zajedništvo pastoralnih nastojanja u tzv. pastoralnim zonama još nije dovoljno došlo do svijesti župnika, a ni župljana.

3. Struktura suvremene župne zajednice – krugovi

Prema mojem pastoralnom iskustvu i praktičnom zapažanju čini mi se da je u sadašnjim našim okolnostima, ali i šire, europskim, najbolja pastoralna struktura župe po *modelu aktivne jezgre*. Nju možemo kratko sažeti u krugove, počevši od župnika, župnih vikara, svećenika, đakona, redovnika/ca, aktivnih vjernika, suradnika itd. ako ih ima u župi.

Prema tome, to je prvi aktivni krug (jezgra):

– liturgijske zajednice, oni koji se okupljaju na misu, sakramente u središnjoj i filijalnim crkvama, obitelji, kateheza djece, mladih, permanentna kateheza odraslih...

Zatim drugi krugovi:

– vjernici-minimalisti (blagdanski – Božić, Uskrs itd);
– deklarativni (dekorativni), indiferentni...;
– rubni;

Na kraju ostaje teritorij (naseljen ljudima) kao misijska (evangelizacijska) zadaća.

Polazi se, dakle, od liturgijske zajednice kao aktivne jezgre. Nastoji se tu jezgru što bolje organizirati da djeluje prema segmentima cijele zajednice,

prema periferiji, odnosno prema rubovima. Pastoral postaje kategorijalan, usmjeren prema kategorijama vjernika u bazi: obitelji, mladima, djeci, starima, bolesnicima itd. Organizacijska jezgra je bujna. Tu su suradnici, vijeća, sekcije, radne grupe, vjerničke udruge i drugo. Socijalna dimenzija pastoralna također je tu jako naglašena (to znači Caritas). Pastoralni model aktivne jezgre je nešto što najviše odgovara nama.

4. Nekoliko načela dinamičnoga župnog pastoralna

a) *Načelo autentičnosti vjere:*

- društvena sredina (ambijent, međuljudski odnosi, mentalitet...), koliko ona sama prenosi vjeru, koliko je odgojni čimbenik života po vjeri?
- župna zajednica se kvalificira ne samo statistički po primljenim sakramentima nego koliko se živi vjera u Krista;
- još živi znakovi pripadanja vjeri;
- prijelaz iz čisto sociološke u osobnu vjeru.

O tome bi nam dobro došla i pastoralno-sociološka istraživanja u pojedinim krajevima, gradovima, društvenim sredinama.

b) *Načelo dinamične tradicije:*

- zajednica u neprestanom samoostvarivanju po običajima, koji ne gube kršćanski živi sadržaj, koji se ne pretvaraju u čisti folklor. Župa na jednom teritoriju mora biti dinamična i urastati u živo tkivo, sada sve više sekulariziranog društva. Unositi evanđeoske vrjednote u način života društvenog ambijenta. I staro činiti novim.

Tradicija se mora neprestano stvarati. Iluzorno je misliti da možemo stvarati kršćansku zajednicu tako da polazimo od nule. Bjegovi u grupe neidentificirane religioznosti znak su zrakopraznog prostora koji nastaje kad se obezvrijedi tradicionalni način života, a ne stvori se novi. Bez neke tradicije čovjek se osjeća nesiguran. Isto je tako važno unošenje kršćanskog duha u kulturu, koja sve više i u Europi gubi prave kršćanske oznake, odvajajući se od etike i duhovnosti; sada je treba ponovno evangelizirati.¹⁸

c) *Načelo zajedništva:*

- zajedništvo osoba; obitelji...
- sociološki, psihološki problemi...
- masovni skupovi ili (i) mali duhovni tečajevi?

¹⁸ Usp. Bono Zvonimir ŠAGI, Društvo kao faktor primanja/predaje religiozne kulture i inkulturacije, u: *Svesci*, (1990.) 66-67, 80s.

- d) *Načelo slobodne inicijative (karizme) uz izgradnju suodgovornosti:*
- čuti mišljenja iz svih krugova, pa i onih rubnih;
 - raspraviti o svemu u jezgri župne zajednice, u zboru aktivnih vjernika, suradnika;
 - vjernici laici imaju pravo i dužnost sudjelovati u službi naviještanja i svjedočenja osobito u onim okolnostima u kojima samo preko njih ljudi mogu čuti evanđelje i upoznati Krista (usp. kan. 225);
 - nedjeljne teme – razgovor u skupini o aktualnosti riječi Božje iz nedjeljne liturgije;
 - kolegijalnost – župni prezbiterij (ako ima više svećenika i đakona u župi), ali i kolegijalnost s prezbiterima (župnicima) neposredne pastoralne zone (dekanati itd.);
 - župna vijeća, ekonomsko, pastoralno, suradničke skupine.
- e) *Odgoj župnih suradnika u tri dobne skupine:* djeca, mladi, odrasli, tako da se stvori tradicija suradništva, počevši od poslužnika oltara (ministranti, čitači, pjevači itd.) U tu svrhu razvijati permanentnu edukaciju kruga aktivne jezgre župne zajednice.¹⁹

Ovo ovako kratko izneseno, dakako, zahtijeva jednu cijelu knjigu. Možda će koga potaknuti na razmišljanje i pisanje, ali doista s ovako više teološkog i pastoralno-praktičnog polazišta.

5. Specifičan položaj i zadaća župe u konkretnom društvu

Potrebno je prepoznati mjenjanje mentaliteta (ono spontano u kolektivnoj svijesti, načinu života, običajima), življeni moral (moralni standard), koje vrijednosti prevladavaju u društvenoj sredini. Potreba interakcije vjerničke zajednice sa raznim udrugama u građanskom društvu. Unošenje autentičnih kršćanskih vrijednosti u živo tkivo konkretnog društva:

- otvorenost prema društvu, autonomiji ljudskog društva u smislu koncilске konstitucije *Gaudium et spes*, posebno u smislu br. 35-36.
- dijaloško mjesto kao etička instancija u društvu po načelu: dostojanstvo ljudske osobe; solidarnost počevši od siromašnih; supsidijarnost.

¹⁹ Bono Zvonimir ŠAGI, Ministranti u župi – put edukacije suradnika, u: VJESNIK ĐAKOVAČKE I SRIJEMSKJE BISKUPIJE, 130 (2002.) 10, 569-571.

Župna zajednica je središnje mjesto duhovnog života i rasta za svakog kršćanina. To je njezina uvijek aktualna, ali i najteža zadaća. U njoj se slavi euharistija i sva otajstva vjere, ona je zajednica molitve, ona izvršava u prirodnom ambijentu ljudi misiju naviještanja i svjedočenja, dolazi u interakciju s drugim ljudskim zajednicama, zato omogućuje najpotpuniji rast duhovnog života. Štoviše, župa je uz obitelj kao osnovnu ćeliju društva, a sakramentom posvećenu kao ćeliju crkvene zajednice, ujedno i odgojna zajednica, ona spontano razvija određen model duhovnosti. Pučke pobožnosti niču u njezinu krilu. U smjeru razvijanja kreativnosti u oblicima kršćanskog života župu još nismo ni izdaleka dovoljno pokrenuli.

Umjesto zaključka

Imajući sve ovo u vidu, napose daljnju primjenu pastoralne ekleziologije na konkretnu potrebu ostvarivanja (događanja) Crkve u župi, valja nastojati da se župni pastoral razvija u pravcu oslobađanja subjektivnih čimbenika, u aktiviranju osoba kako bi se zajednica djelotvornije organizirala. Pastoralnost mora postati na isti način obilježje svega života župe, kako je i obilježje svega života Crkve. U tu svrhu treba tragati za odgovorima na pitanje: kakva je i koliko je moguća autonomija u traženju novog stila kršćanskog življenja koji se ne bi osjećao obvezanim toliko tradicionalnim oblicima koliko stvaralačkom vjernošću samom evanđelju, tako da tradicija bude uvijek živi kanal prijenosa onog izvornog? Koliko i kako da bazična originalnost potiče i utječe na operativne odluke hijerarhijske razine? U svjetlu tih pitanja valja razvijati organizacijske strukture i na razini župe i vertikalno na razini biskupije i dalje. *Pastoralna vijeća* morala bi obuhvaćati i moguće spontane oblike zajedništva u bazi, kao i razne inicijative. Dakako, sve to stavlja pred župnike i župnu zajednicu, kao subjekt crkvenog urastanja u život svjetonazorski pluralne društvene sredine, goleme zadatke.²⁰

Na kraju podsjetimo se još samo na ono duhovno što se u pastoralnoj ulozi župnika nužno spaja s njegovom liturgijskom službom. Koncil je u opisu službe prezbitera kao ishodišnu dužnost iznio evangelizaciju, katehizaciju i sakramentalizaciju. Župnik, odnosno prezbiter je u zajednici s biskupom službenik kruha Riječi i kruha – euharistije. Mjesto je prezbitera *in persona Christi* usred naroda Božjega – s njim usred svijeta koji nije još sav upoznao pravoga Boga i onoga koga je on poslao – Isusa Krista. On mora neprestano naviještati

²⁰ Više o tome u: Bono Zvonimir ŠAGI: Župni pastoral u svjetlu ekleziologije II. vatikanskog sabora, u: *Kateheza*, 8 (1986.) 3, 15-25.

»u zgodno i nezgodno vrijeme« (2 Tim 4,2). Subjektivno mora neprestano osjećati to kao svoju glavnu dužnost. »Jao meni, ako evanđelja ne propovijedam« (1 Kor 9,16). Prezbiter, tako navješćujući evanđelje, sabire zajednicu i izgrađuje preko evangelizacije, kateheze i sakramenata. Time se nalazi u neprestanoj dinamici života Crkve kao sakramenta Kristove prisutnosti u svijetu. Tu je njegovo služenje na neki način sakramentalno – instrumentalno. Zato svećenik ne može svoju službu promatrati samo u sociološkom smislu kao profesiju, nego on sâm – tijelom i dušom, cijelim svojim bićem jest u službi, (on je neka ko služba) on je instrument Kristov. To je njegovo *esse* (*agere = esse*). U ovom se nalazi, zaista, duboki razlog neprestanog osobnog napora prezbitera da se posveti. On mora nastojati da ga stalno prožima pastoralna ljubav, koja je bila u srcu Krista – Dobrog Pastira. *Pastoralna ljubav* je glavna krjepost prezbiterove svetosti. To je uz ovu Svećeničku godinu naglasio Sveti Otac Benedikt XVI. posebno istaknuvši primjer župnika arškog.²¹ Najvažnija je liturgija, jer liturgijska zajednica predstavlja jezgru župne zajednice.

Iako liturgija ne iscrpljuje čitavu djelatnost Crkve (SC 9), jer joj mora prethoditi evangelizacija, ipak je ona vrhunac ka kojemu teži djelatnost Crkve i ujedno izvor iz kojega proističe sva njezina snaga (SC 10). Zato liturgija zauzima središnje mjesto u cjelokupnom nastojanju prezbitera.

A prema društvenim odnosima i zbivanjima oko nas budimo uvijek slobodni u istini, pravednosti i ljubavi s Kristom u svakoj situaciji svijeta.

²¹ BENEDIKT XVI., Kateheza na općoj audijenciji u srijedu 24. lipnja 2009., u: *IKA*, 1. VII. 2009., br. 26, 2009. 22s; BENEDIKT XVI., Pismo uz proglašenje Svećeničke godine u povodu 150. obljetnice smrti Ivana Marije Vianneya, u: *IKA*, 15. VII. 2009., 20s.

Summary

THE PARISH COMMUNITY AND PARISH PRIEST TODAY

Bono Zvonimir ŠAGI

Kapucinski trg 7, HR – 42 000 Varaždin
kapucinski-samostan@vz.t-com.hr

This article is founded on the author's long experience as a parish priest as well as studying and implementing renewal which began with the very beginning of preparations of the Second Vatican Council in 1960. He wrote and conducted many a lecture and address about this over the past decades. Here now, this is his 14th lecture at this course (week). The author is grateful to the organisers for inviting him to the 50th TPT to talk on this particular topic. Here the author does not present any special scientific pretensions but relays something a little more general as things appear to be more appropriate to the current situation.

Firstly, the author presents a wider description of some significant historical and ecclesiological features to forming a parish community in the particular (local) Church (diocese); developing the identity of the presbyter as a body around the bishop; and the identity of the parish priest as the leader of the parish community under the authority of the bishop. There is a discrepancy in vital points during the renewal of pastoral structures on the line: local Church (diocese) – parish community; to what point and how is the parish a pastoral subject and why there is such frequent mention of the parish crisis as an organisational structure in current social circumstances. These are presented in harmony with the current definition of a parish according to the 1983 Code of Canon Law as a practically possible pastoral structure of the parish as an ecclesiastic community in our contemporary Croatia as well as in the European situation. How can we effectively introduce and witness authentic Evangelic values in a pluralistic, secular society, despite aggressive media proclamations of moral relativism and generally lived morals? How can we build Christian spirituality to be accepted widely and to be accepted as a culture? The author also points out some possible structures of a contemporary parish community and of some – according to the author's opinion – unavoidable principles in practical parish pastoral.

Key words: pastorality of the Second Vatican Council: effective organisational structures; particular (local) Church/diocese; parish community as a pastoral subject; bishop, parish priest, presbyter, collegial relations; pastoral principles, spirituality.